

РОЗДІЛ 2

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

УДК 81-11(477)"19"

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.31.6>

ВЕРБАЛЬНЕ ВТІЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ ОЦІНКИ В СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА ПРИКЛАДІ «КЕНТЕРБЕРІЙСЬКИХ ОПОВІДЕЙ» ДЖЕФФРІ ЧОСЕРА)

VERBAL EXPRESSION OF EVALUATION CATEGORY IN MIDDLE ENGLISH (BASED ON "THE CANTERBURY TALES" BY GEOFFREY CHAUCER)

Береговенко Н.С.,

*orcid.org/0000-0003-3825-0390**асистент кафедри романо-германської філології**Білоцерківського національного аграрного університету*

Тарасюк А.М.,

*orcid.org/0000-0003-0084-0248**старший викладач кафедри романо-германської філології та перекладу**Білоцерківського національного аграрного університету*

Пилипенко І.В.,

*orcid.org/0000-0001-9075-8859**старший викладач кафедри романо-германської філології та перекладу**Білоцерківського національного аграрного університету*

Дана наукова розвідка має на меті визначити та описати засоби вираження категорії оцінки в середньоанглійській мові на матеріалі твору Джеффрі Чосера «Кентерберійські оповіді». Наукова новизна праці полягає в тому, що через абстрактність категорії оцінки та відсутність єдиної класифікації вираження оцінних суджень дана проблема лишається актуальною і в наш час, адже засоби вираження категорії оцінки виділяються на усіх мовленнєвих рівнях, а саме: фонологічному, морфологічному, лексичному, семантичному та синтаксичному. Відповідно, категорія оцінки пронизує всі аспекти мови. Новим також є матеріал дослідження – твір Джеффрі Чосера «Кентерберійські оповіді», який є одним із найяскравіших художніх творів середньоанглійського періоду.

Як відомо, категорія оцінки є характерною саме для прикметників, адже їм онтологічно властива категорія означальності як основа якості, а його типологія базується на відмінностях між носіями ознаки та об'єктами оцінки. Він вказує на певний стан, якість, ознаку, властиву або приписувану об'єкту. Проблема вивчення оцінних прикметників потребує повного комплексного осмислення їхніх семантико-граматичних і комунікативно-функціональних властивостей.

Під час дослідження виокремлено декілька лексико-семантичних груп оцінних прикметників позитивної та негативної конотації, які вживалися для вербалізації оцінки в середньоанглійській мові на прикладі «Кентерберійських оповідей» Джеффрі Чосера. Прикметники, що оцінюють позитивні якості характеру людини виявилися найбільш продуктивними. Окрім цього, при проведенні дослідження було визначено найбільш вживані стилістичні засоби та прийоми, які використовувалися для вираження оцінки в середньоанглійській мові. Було встановлено, що для вербалізації оцінки автор найчастіше залучав епітети, метафори, паралельні конструкції, фразеологізми, порівняння, іронію та інші.

Ключові слова: категорія оцінки, оцінна лексика, прагматика, мовна картина світу, мовна норма, художній твір.

This research aims to identify and describe expressive means of evaluation category in Middle English on the material of Geoffrey Chaucer's work "The Canterbury Tales". The scientific novelty of the work lies in the fact that due to the abstractness of the evaluation category and the lack of a single classification of the expression of evaluation judgments, this problem remains relevant even in our time because expressive means of evaluation category are distinguished at all speech levels, namely: phonological, morphological, lexical, semantic and syntactic. Accordingly, the evaluation category permeates all aspects of language. The research material is also new – Geoffrey Chaucer's work "The Canterbury Tales", which is one of the most striking works of art of the Middle English period.

As is well known, the category of evaluation is typical for adjectives, because the category of signification ontologically characterizes them as the basis of quality, and its typology is based on the differences between the bearers of the sign and the objects of evaluation. It indicates a certain state, quality, or feature inherent or attributed to an object. The problem of studying evaluative adjectives requires a complete comprehensive understanding of their semantic, grammatical, communicative and functional properties.

The study identifies several lexical and semantic groups of evaluative adjectives of positive and negative connotation used to verbalize evaluation in Middle English on the example of Geoffrey Chaucer's *Canterbury Tales*. The adjectives that evaluate positive qualities of a person's character proved to be the most productive. In addition, the study identified the most commonly used stylistic devices and techniques used to express evaluation in Middle English. It was found that to verbalize the evaluation, the author most often used epithets, metaphors, parallel constructions, phraseology, similes, irony, and others.

Key words: evaluation category, evaluative vocabulary, pragmatics, linguistic picture of the world, linguistic norm, work of art.

Постановка проблеми. Дослідження присвячено вербальним засобам вираження категорії оцінки в середньоанглійській мові (на прикладі «Кентерберійських оповідей» Джеффрі Чосера). Мова відображає взаємодію дійсності і людини в різних аспектах, одним з яких є оцінний: люди оцінюють об'єктивну реальність з точки зору її ціннісного характеру – добра та зла, користі та шкоди. Оцінка є універсальною мовною категорією: навряд чи існує мова, в якій відсутні уявлення про хороше і погане. **Актуальність** роботи полягає у виявленні специфіки вербального втілення категорії оцінки в середньоанглійській мові, яка є детермінована недостатньою опрацьованістю у встановленні точності вираження «категорія оцінки».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню категорії оцінки в мові присвячено багато робіт. Можна виділити таких вчених, як Артюнова Н. Д., Шаховський В. І., Вольф О. М., Космеда Т. А., Токарева О. Н., S. Hunston, J. R. Martin, P. H. Matthews, P. R. White, R. Hare, N. Chomsky, які неодноразово досліджували дану тему в своїх роботах. Через абстрактність категорії оцінки та відсутність єдиної класифікації вираження оцінних суджень дана проблема лишається **актуальною** і нині. **Новим** також є матеріал дослідження – твір Джеффрі Чосера «Кентерберійські оповіді», який є одним із найяскравіших художніх творів середньоанглійського періоду.

Постановка завдання. Мета роботи полягає у визначенні й описі засобів вербального втілення категорії оцінки в середньоанглійській мові на матеріалі твору Джеффрі Чосера «Кентерберійські оповіді».

Виклад основного матеріалу. Поняття оцінки увійшло до лінгвістики з логіки, де оцінка кваліфікувалася як висловлювання про цінності. Під цінністю чи добром прийнято розуміти все, що є об'єктом будь-якого бажання, потреби, інтересу, прагнення тощо. Оцінка представляє ціннісне ставлення до кого-небудь, основане на визнанні або запереченні переваг та позитивних якостей об'єкта. У лінгвістиці оцінка розуміється як універсальна мовна категорія, сутність якої – відображення в мові ціннісного відношення суб'єкта, що пізнає світ до об'єктивної дійсності.

Розглядаючи природу оцінки в її мовному вираженні багато дослідників безпосередньо пов'язують категорію оцінки з основними функціями мови. Отже, слідуючи такій точці зору, категорія оцінки властива будь-якому висловлюванню, тобто будь-яка інформація, яка передається від одного мовця до іншого, має не тільки констатацію фактів, але і суб'єктивну оцінку цих фактів. Таким чином, відображення об'єктивної дійсності людською свідомістю завжди показує відношення суб'єкта, що пізнає до об'єктів навколишнього світу, що і є по своїй природі оціночним відношенням.

Актуалізація категорії оцінки здійснюється через різноманітні вербальні та невербальні засоби вираження з метою реалізації тим, хто говорить, певної позитивної чи негативної установки, яка є направленою на оцінку об'єкта або ситуації в цілому. До таких мовних засобів відносяться оцінна лексика, оцінний вокатив, зменшувально-пестливі суфікси, різні прикметники (в звичайному (позитивному), вищому (або порівняльному) та найвищому ступенях порівняння), якісно-означальні прислівники оцінної семантики та багато інших. Встановлено, що у творі Джеффрі Чосера «Кентерберійські оповіді» категорія оцінки виражається більшою мірою через **оцінні прикметники та стилістичні засоби та прийоми такі як: епітети, метафори, порівняння, паралельні конструкції та інші.**

У матеріалі дослідження нами засвідчена перевага оцінних прикметників позитивної конотації, які входять до лексико-семантичної групи (далі – ЛСГ) «моральні якості адресата», яка у свою чергу має сему «характер». Найпродуктивнішими є оцінні прикметників, які маркують наступні риси характеру:

1) духовність, моральну силу як-от: *devout* (духовний), *sacred* (священний), *descent* (порядний), *moral* (моральний), *honest* (совісний), як-от: *She, ful devout and humble in hir corage | Under hir robe of gold, that sat ful faire | Hadde next hire flessh yclad hire in an haire* [1].

2) доброту, милосердя, добродушність: *good* (добрий), *kinde* (милосердний), *merciful* (милостивий): *Fro false blame, and thou, merciful mayde | Marie I meene, doghter to seint anne* [1];

3) побожність, наприклад: *charitable* (богобоязний), *religious* (благочестивий) і т. і.; Наприклад: *She was so charitable and so pitous | She wolde wepe, if that she saugh a mous | Kaught in a trappe, if it were deed or bledde* [1];

4) чесність та справедливість: *direct* (відвертий), *honest* (чесний), *fair* (справедливий): *If thou have licence for to shryve thee to a discreet | and an honest preest, where thee liketh* [1];

5) альтруїзм, великодушність, здатність на глибокі почуття до інших: *dedicāt* (саможертвовний), *cordial* (сердечний), *noble* (великодушний), *delicat* (ніжний), *tendre* (ласкавий): *He was in chirche a noble ecclesiaste | Wel koude he rede a lessoun or a storie* [1];

6) відданість та вірність, як-от: *trewē* (вірний), *unfailāble* (відданий), *truste* (надійний), наприклад: *Muchel shul ye the lasse truste in hire and in | Hir wit; Youre trewe frendes olde and wise* [1];

Другою за поширеністю ЛСГ оцінних прикметників, які характеризують «інтелектуальні здібності та якості адресата», як-от: *avīṣē* (розважливий, розсудливий), *intellectuāl* (інтелектуальний, розумний, кмітливий), *wise* (мудрий), *discrete* (розсудливий, розважливий) і т. д. Наприклад: *Nat knowe the wil of youre trewe | Freendes olde and wise; If that youre trewe freendes been discrete and | Wise* [1].

У «Кентерберійських оповіданнях» помітною є перевага оцінних прикметників з позитивною оцінкою, які відносяться до ЛСГ, яка позначає «вміння, здібності, можливості та заслуги співрозмовника», наприклад: *mighty* (могутній, переможний), *riche* (заможний), *skilful* (здібний), *worthy* (видатний, непересічний), *strong* (сильний), *cōvenāble* (довершений, досвідчений) та т. і. Наприклад: *A knyght ther was, and that a worthy man, | That fro the tyme that he first bigan, | To riden out, he loved chivalrie, | Trouthe and honour, fredom and curteisie* [1].

Часте вживання оцінних прикметників, які описують або характеризують зовнішність людини, свідчить про важливість для носіїв середньоанглійської мови фізичних характеристик, як-от: *fressh* (свіжий), *thin* (худий), *fat*, *stout* (товстий), *short-sholdred* (короткоплечий), *brood* (широкий), *heigh* (високий), *sclendre* (стрункий) та ін. Наприклад: *He was as fressh as is the month of may. | Hir nose tretys, hir eyen greye as glas, | Hir mouth ful smal, and therto softe and reed; | But sikerly she hadde a fair forheed* [1];

Прикметники, що оцінюють негативні риси характеру людини, менш представленими в оповіданнях Джеффрі Чосера. Лексико-семантична

група прикметників негативної оцінки вербалізує такі якості людського характеру як злість, гнів, підлість, жорстокість, лють, як-от: *crueel* (жорстокий), *yvel* (злий), *dishonest* (безчесний), *angry* (лютий, розлючений) та інші. Наприклад: *And as a crueel tigre was arcite; | As wilde bores gonne they to smyte, | That frothen whit as foom for ire wood* [1].

Також варто зазначити, що існують гендерні розбіжності між критеріями оцінки людей. Жінок більше оцінюють за такими критеріями як: краса, привабливість, зовнішність, оцінка фігури, манер та характеру, наприклад: *A wyf he hadde of excellent beautee, For whan I se the beautee of youre face, | Ye been so scarlet reed aboute youre yen, | It maketh al my drede for to dyen, The fairnesse of that lady that I see | Yond in the gardyn romen to and fro | Is cause of al my crying and my wo. | I noot wher she be womman or goddesse, | But venus is it soothly, as I gesse* [1].

Чоловіків же, здебільшого оцінюють за результатами їхньої праці, вчинків, здобутків. Наприклад: *Whilom, as olde stories tellen us, | Ther was a duc that highte theseus; | Of atthenes he was lord and governour, | And in his tyme swich a conquerour, | That gretter was ther noon under the sonne. | Ful many a riche contree hadde he wonne; | What with his wysdom and his chivalrie, | He conquered al the regne of femeny* [1].

Для середньовікової культури характерно парадоксальне переплетення полярних протилежностей – сублімованого і низинного, духовного і тілесного, сумного та комічного, життя та смерті. Тобто в середньовічній культурі мають місце опозиції – оцінка дійсності відбувається завдяки контрастним критеріям: суто позитивним або надто негативним. Наприклад, прославляється вченість і презирливо засуджуються невігластво, нерозумність, убогість духу і навіть безумство. Символізм пронизує середньовічне життя на всіх рівнях, від витонченої технологічної екзегези і ритуалів посвячення в лицарі до жакливого процедури анафеми, віри в чудеса та знаки, магічної причетності речі та її володаря, розуміння людського колективу як спільноти живих та мертвих, відсутності відчутної дистанції між людиною та природою, оживлення духовних істот.

Оскільки ми маємо справу з художнім твором, то на лексичному рівні було відзначено велику кількість епітетів (при описі персонажів, храмів, обрядів, природи), наприклад: *“soote shoures”* – рясні дощі, *“sweete breeth”* – солодке дихання, *“tendre croppes”* – ніжні паростки, *“yonge sonne”* – юне сонце, *“smale foweles”* – маленькі птахи. Ліризм вступу визначається характером підібраних

епітетів, що підкреслюють ідею відновлення природи, її відродження навесні, виразність яких підкреслюється лексикою уривка, що несе в собі ідею оновлення природи: “*zephirus*” – легкий вітерець, “*croppes*” – паростки, “*sonne*” – сонце, “*licour*” – нектар, “*yonge*” – молодий, “*tendre*” – ніжний. Більшою мірою стилістичне забарвлення тексту, ліризм розповіді представлений за допомогою паралельних конструкцій, перерахуванням (тобто, на синтаксичному рівні).

Особливу увагу слід звернути на граматичний і образний паралелізм, вибудовані автором, що представляють читачеві всю ситуацію, яка звела разом персонажів “Кентерберійських оповідей” і визначила ідею, характер і структуру твору. Чосер в описі природи використовує паралельні обставинні звороти: “*Whan that April...hath perced...; Whan Zephirus...inspired hath..., And the yonge sonne hath...yronne...*” [1]. Паралельні конструкції доповнюють ліризм вступу, ритмічно організовуючи уривок; елементи описовості надають читачеві можливість уявити картину відродження природи до життя. Граматичний паралелізм перших одинадцяти рядків передбачає якийсь образний паралелізм у наступних, де Чосер говорить про спільне бажання людей у весняний місяць пройти очищення душі (перед Великоднем): “*... Zephirus eek with his sweete breeth inspired hath in every holt and heeth*” паралельні рядку “*... thanne longen folk to goon on pilgimages...*” [1]. Відродження природи побудовано паралельно натхненню людей на паломництво, пошук порятунку від бід, хвороб: “*Of Engelond, to Caunterbury they wende, | The hooly blisful martir for to seke, | That hem hath holpen whan that they were seeke* [1] – Рушати збереться у краї чужинні | Там визначний вклонитися святині; | Від дальніх Англії усіх кінців | До Кентербері путівець їх вів, | Святий де мучень дивну силу має | І людям хвороці усі зціляє [2, с. 58].

Для кожного із своїх героїв, Чосер вживає різні художні засоби. Про побожного і хороброго лицаря він говорить із дружньою іронією, адже надто вже анахронічним виглядає лицар зі своєю куртуазністю в грубуватому, крикливому натовпі простоліду. Про сина лицаря, хлопчика, сповненого запалу, автор говорить з ніжністю; про злодійкуватого Холерика-Управителя, скнару і обманщика – з гидливістю; з глузуванням – про бравих купців і ремісників; з повагою – про селянина і праведного священика, про оксфордського студента, закоханого в книги. Про селянське повстання Чосер відгукується з осудом, навіть з жахом.

Так, в пролозі до оповіді Мірошника, прослухавши оповідь Лицаря, Мірошник викрикує:

By armes and by blood and bones! | I kan a noble tale for the nones! | With which I wol now quit the Knightes tale! [1]. – Клянуся руками, кров'ю, мощами Христа, що я теж можу розповісти благородну історію, яка затьмарить оповідь Лицаря! [2, с. 153]. Абсолютно очевидним є те, що Мірошник визнає той факт, що оповідь Лицаря є надзвичайно хорошою, адже в його оцінці згадуються атрибути божественної символіки, що було досить характерним для того часу.

Вкінці прологу, перш ніж розпочати свою оповідь, Холерик-Управитель говорить: *Right in his cherles termes wol I speke. | I pray to God his necke mot tobreke – he can well in mine eye seen a stalke, but in his own he can not seen a balke* [1]. – Я буду розповідати по-простому (по-селянськи), як і він (Мірошник). | Прошу у Господа, нехай зламає він свою шию – у чужім оці скінку бачить, а в своїм дрючка не добачає [2, с. 167]. В даному пролозі Холерик-Управитель показує зневажливе ставлення до Мірошника, порівнюючи його мову з простою селянською, а побажавши йому зламати шию і використавши фразеологізм, підкреслив настільки йому не подобалась оповідь Мірошника, так як той висміяв в своїй оповіді теслю, яким колись можливо і був Холерик-Управитель.

В іншому випадку в пролозі до оповіді Мірошника, прослухавши оповідь Лицаря, хазяїн шинка, де зібралися прочани, вигукує: *So mote I goon, this goth aright! | Unbuckeled is the male! | Let see now who shall tell another tale? | For trewely the game is well begunne!* [1]. – Я мушу сказати, гарно розказано! | Сумка відкрита! (метафора – тобто змагання на найкращу оповідь серед присутніх розпочалося). Давайте ж подивимось, хто розповість наступну історію? | І дійсно наше змагання гарно почалося [2, с. 178]. Поданий приклад слугує зразком прямої позитивної оцінки мовцем (хазяїном шинка) не тільки цікавою історією, але і ситуацією в цілому – мовець задоволений, як все почалося і сподівається на не менш цікаве продовження.

У творі автор використовує значну кількість порівнянь для вираження оцінки. Наприклад, описуючи Холерика-Управителя Чосер зазначає: *Ful longe were his legges and ful lene, | Y-lyk a staf, ther was no calf y-sene | They were adrad of hym as of the deeth. | His wonyng was ful faire upon an heeth; | With grene trees yshadwed was his place* [1]. – Він зовні був кощавий і цибатий; | Нога – мов костур: литки не видати. | Неначе смерть, він був для них страшний. | Домок собі поставив чепурний | У затінку дерев на моріж-

кові [2, с. 78]. Описуючи Возного автор також вдається до порівняння: *A somonour was ther with us in that place, | That hadde a fyr-reed cherubynnes face, | For saucefleem he was, with eyen narwe | As hoot he was and lecherous as a sparwe* [1]. – *Ще й Возний мандрував шляхами тими – | Червоний з виду, наче хевувими, | Вузькі очища й пранці та лиці. | Швидкий і хтивий, наче горобці;* [2, с. 79]. Реліквійний продавець у Чосера – *Swiche glarynge eyen hadde he as an hare* [1] – *Мав очі вирячені мов у зайця*, а Сквайр-джура [2, с. 61] – *He was as fressh as is the month of May* [1] – *Ну, словом, як травневий був розмай* [2, с. 61].

Висновки. Категорія оцінки є однією із семантичних універсалій, тому що вона пронизує собою буквально всю мову. У зв'язку з тим, що кожне слово в мові пов'язане з тим чи іншим видом оцінної конотації або з потенційною її можливістю, що реалізується в різноманітних конкретних ситуаціях, категорія оцінки стосується всього словникового складу мови.

Нині, визнаючи за оцінкою статус самостійної мовної категорії, дослідники по-різному визначають природу цієї категорії, її структуру, розмежування видів оцінки, систематизацію засобів вираження. Навіть у самому визначенні категорії

оцінки недостатньо вивченим лишається питання взаємовідносин цієї категорії з модальністю, експресивністю, емоційністю, прагматичним потенціалом, інакше кажучи, особливо актуальною залишається проблема відмежування її від суміжних категорій та визначення інвентарю власне оціночних значень.

Під час дослідження виокремлено декілька лексико-семантичних груп оцінних прикметників позитивної та негативної конотації, які вживалися для вербалізації оцінки в середньоанглійській мові на прикладі «Кентерберійських оповідей» Джеффрі Чосера. Прикметники, що оцінюють позитивні якості характеру людини виявилися найбільш продуктивними. Окрім цього, при проведенні дослідження було визначено найбільш вживані стилістичні засоби та прийоми, які використовувалися для вираження оцінки в середньоанглійській мові. Було встановлено, що для вербалізації оцінки автор найчастіше залучав епітети, метафори, паралельні конструкції, фразеологізми, порівняння, іронію та інші.

Перспективним вбачається подальше дослідження вираження оцінних суджень в середньоанглійському періоді в творчості інших поетів та письменників того часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Chaucer, J. (1957). *The Canterbury Tales. The Complete works of G. Chaucer.* Boston, Mass: Houghton Mifflin. URL: <https://quod.lib.umich.edu/c/cme/CT> (дата звернення: 10.07.2023).
2. Чосер, Джеффрі. Кентерберійські оповіді / З середньоанглійської переклав і прокоментував Максим Стріха. У 2-х частинах. Частина I. Львів: Видавництво «Астролябія», 2019. 528 с.